

Atso Haapanen

LOPPUUN
AJETTU
KAUKOPARTIO

Kaukopartio Auvisen tuskien taival
19.–27.6.1944

KARISTO
HÄMEENLINNA

© Atso Haapanen ja Karisto/Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-42541-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Tämä romaani kertoo vääpeli Paavo Auvisen
johtaman nelimiehistön Matti-kaukopartion
partiomatkasta Kämärän suunnalla 19.–27.6.1944.
Kirja perustuu partiokertomukseen ja säilyneisiin raportteihin.
Kaikki kirjan tapahtumat ja henkilöt ovat todellisia.

1. luku

Miehet marssivat hiljaisina vähän kuljettua polkua pitkin. Aurinko lämmitti niin kuin sen kuului kesäkuussa tehdäkin. Muutama pikkulintu viritteli soidinlaulujaan mitään välittämättä ohikulkvista miehistä.

Vielä pari viikkoa aikaisemmin miehet olisivat puhuneet innokkaasti hälventääkseen alkavan partiomatkan tuomaa jännitystä. Nyt kaikki oli muuttunut. Idästä kuuluva yhtämittainen tykistön kumu kertoi asemasodan vaihtuneen vihollisen suuryökkäykseen.

– Milloinhan ne ovat täällä? jonossa toisena marssinut vääpeli Auvinen lopulta pohti ääneen.

Kärjessä marssinut luutnantti Määttänen vilkaisi taakseen.

– Tekisi mieleni sanoa, etteivät ne heti tänne saakka ehdi, Määttänen vastasi.

Auvinen oli hetken hiljaa, kuin miettien Määttäsen sanoja.

– Tuskin meitä tänne turhaan lähetettiin, Auvinen huokaisi sitten.

– Eivätköhän Päämajan herrat tiedä, mitä tekevät.

– Epäilenpä asiaa, Auvinen puuskahti. – Eiväthän ne aavistaneet edes ryssien aloittamaa hyökkäystä, vaikka siitä oli kaikki merkit ilmassa.

– Hyvin ryssät hyökkäyksensä salasivat, Määttänen totesi, – vaikka partiomiehet raportoivatkin lisääntyneistä joukkojen ja kaluston kuljetuksista etulinjan taakse.

– Kyllähän ryssät uhosivat aikeistaan propagandalähetyksissäänkin.

– Ainahan ne jostakin uhoavat.

Auvinen olisi vastannut jotakin, mutta hän alkoi tähystää taivaalle. Samassa Määttänen pysähtyi. Taivaalle tuijottanut Auvinen oli vähällä törmätä häneen, mutta hänen onnistui välttää viime hetkellä törmäys.

– Kuulostaa lentokoneelta, Määttänen totesi taivaalle katsellen.

– Tuskin siellä vain yksi lentelee, Auvinen vastasi, – kun kuuluu noin selvästi tykistön ammunnaa huolimatta.

Määttänen vilkaisi ympärilleen.

– Mennään suojaan, mikäli koneet tulevat kohti.

– Tuskin ne meitä osaavat tulla pommittamaan, alikersantti Taponen puuttui keskusteluun, – kyllä ne meikäläisten taisteluasemia tai kuljetuksia pommittavat.

Miehet odottivat hetken ja jatkoivat sitten matkaa lentokoneen äänen hälvetessä.

Pian harva männikkömetsä muuttui tiheämmäksi kuusikoksi.

– Aletaan olla perillä, Määttänen totesi pysähtyen katselemaan ympärilleen.

Miehet silmäilivät ympäristöä.

– Tähänkö ajattelitte, että jäädään? Taponen kysyi.

Määttänen otti karttalaukustaan kartan ja levitti sen sammuksen päälle maahan. Miehet kyykistyivät kartan ympärille.

Tutkittuaan hetken karttaa Auvinen tökkäsi sitä sormellaan.

– Tässä parin kilometrin päässä on parempi paikka, hän sanoi. – Kevennetään tässä reppujamme ja kätetään osa eväistä. Turha kaikkea on mukana kantaa.

Partiomiehet olivat saaneet lähtiessään reppuihinsa seitsemän päivän muonan, mutta nyt he alkoivat tyhjentää niitä nostelemalla ruokatarvikkeita maahan.

– Kaivakaa riittävän suuri kuoppa, Määttänen määräsi par-

tiota saattamassa olleille miehille. Kaksi sotilasta otti kenttäpionsa ja ryhtyivät kaivamaan kuoppaa kuusikon tiheimpään kohtaan. Puiden juuret vaikeuttivat kaivamista, mutta lopulta riittävä syvennys oli valmiina.

– Laitetaan purkit talteen, Auvinen totesi alkaen asetella kuoppaan säilykepurkkeja ja muita maassa säilyttämisen kestäviä ruokatarvikkeita. Muut partiomiehet tekivät samoin.

– Eikö se ole vanhankansan viisaus, Taponen naurahti, – että kenellä onni on, sen se kätkeköön.

– Se on vain suomalaista naapurikateutta, Auvinen totesi. – Tuskin sotilas on paljoakaan onnellisempi, vaikka sillä olisikin ruokaa. Samaa kuolemanpelkoa se on, soti sitten nälässä tai vatsa täynnä.

– Toivottavasti ryssien eteneminen saadaan pysäytettyä, Määttänen mietti vakavana. – Muuten kansa saa piilottaa elintarvikkeiden lisäksi muunkin omaisuutensa ja elää pelossa.

Muonan piilottamisen jälkeen miehet peittivät kuopan ja naamioivat sen hyvin. Sitten Auvinen merkitsi kätköpaikan karttaansa.

Miehet katselivat hetken ympärilleen ja kuuntelivat lähestyvän taistelun ääniä.

– Eiköhän siirrytä, Auvinen sanoi sitten, – muuten ne ovat täällä ennen kuin ehdimme edes piiloutua.

– Siltähän tuo kuulostaa, että tulevat suoraan tänne, Määttänen myönsi.

– Lähdetään koilliseen ja odotetaan siellä niiden menemistä ohi, Auvinen sanoi.

– Tehdään niin kuin parhaaksi näet, Määttänen sanoi. – Sinä olet partionjohtaja ja minun tehtäväni on vain saattaa teidät turvallisesti kätkölle.

Määttänen oli oikeassa. Vaikka hän olikin sotilasarvoltaan luutnantti, toimi silti arvoasteikossa alempana oleva vääpeli Auvinen varsinaisen kaukopartion johtajana.

– Eipä täällä omalla puolella mitään vaaraa vielä ole, Auvinen totesi. – Vasta sitten kun vanjat ovat tulleet tänne.

Miehet kokosivat varusteensa ja lähtivät marssimaan koillista kohti. Nyt porukkaa johti kärkeen siirtynyt Auvinen ja Määttänen käveli parin askeleen päässä hänestä.

Partion edettyä kolme kilometriä koilliseen Auvinen pysähtyi ja katseli ympärilleen.

– Tähänkö ajattelit jäädä? Määttänen kysyi ennen kuin Auvinen ehti sanoa mitään.

– Eiköhän tämä ole riittävän hyvä paikka. Pahin taistelun melske tuntuu jäävän sivummalle.

– Siltä se ainakin kuulostaa.

Miehet kuuntelivat vakavan näköisinä. Tykin jylinän seasta erottui pitkiä konekiväärin sarjoja ja kiväärin laukauksia. Pian kuului jo matalampiaänisempiä konepistoolin tirahduksia.

– Monet Matti-partiot odottavat vihollisen ylimenoa maahan kaivetuissa korsuissa, Määttänen totesi. – Nyt ei ole aikaa kaivaa tänne sellaista, eikä miehillä ole kuin pari lapiota mukanaan.

– Ei tässä vielä kukaan maan alle halua, Auvinen naurahti väkinäisesti. – Mennään pusikkoon piiloon.

– Niin se on parasta, Määttänen myönsi. – Taistelutilanteet muuttuvat nopeasti ja ennalta suunnitellut piiloutumispaikat saattavat jäädä taistelujen alle.

Määttänen katseli levottomasti ympärilleen.

– Menkää, hän sitten käski, – muuten mekin joudumme ryssien jalkoihin.

Määttänen kätteli partiomiehet niin kuin tapana erottaessa oli ja jäi sitten muun saattopartion kanssa odottamaan, kunnes Auvisen johtama partio kätkeytyi, ja lähti sitten ripeästi paluumatkalle.

2. luku

Piilossa olevat partiomiehet kuulivat Määttäsen saattopartion poistuvan. Vääpeli Auvinen tunsu olevansa pensaassa oleva jänis, joka odotti nälkäisen ketun juoksemista ohi. Milloin vihollinen tulisi ja ohittaisiko se partion olinpaikan kauempaa vai kohdalta, sitä ei kukaan tiennyt.

Laukausten äänet lähenivät ja samalla myös jännitys kasvoi miesten mielissä. Oli kesäkuun 19. päivä vuonna 1944. Miehet tiesivät suursodan saaneen Suomen osalta dramaattisen käänteen vihollisen aloitettua kymmenen vuorokautta aiemmin massiivisen suurhyökkäyksen Karjalankannaksella. Miten Suomen kävisi? Olisiko edessä vuotta 1809 vastaava valloitus ja autonomia, vai totaalinen hävitys? Talvisodan kokemusten ja Stalinin pieniä kansoja kohtaan tuntemaan julmuuden perusteella Suomen kansalle koittaisi häviön tullen surkeat ajat. Ainoa vaihtoehto oli taistella Suomelle mahdollisimman hyvät rauhanehdot, jotka mahdollistaisivat kansamme jatkuvuuden. Sitä Auvisen partio valmistautui omalta osaltaan tekemään.

Vääpeli Paavo Auvisen johtamaan partioon kuului hänen lisäksi vain kolme miestä: alikersantti Oiva Taponen sekä sotamiehet Toivo Kokko ja Uolevi Sundqvist, joka toimi myös partion radistina.

Tavallisesti kaukopartioon kuului kesäisin noin kahdeksan miestä ja talvisin enemmän, mutta nyt sotatilanteen muututtua

partioiden kokoa pienennettiin partion kätkeytymisen helpottamiseksi.

Vaikka suurhyökkäys olikin ainakin periaatteessa käynnissä koko Kannaksen alueella, haluttiin Päämajassa selvittää vihollisen hyökkäyksen painopistesuunnat. Tämän vuoksi lähetettiin muutaman miehen Matti-partioita ottamaan selvää vihollisen joukkojen kuljetuksista. Erillinen Pataljoona 4 oli määrännyt Auvisen johtaman ”Matti 8 -partion” tehtäväksi seurata vihollisen liikennettä Viipuri–Valkjärvi-rautatiellä ja Viipuri–Kivennapa-maantiellä. Tehtävä oli periaatteessa hyvin yksinkertainen, mutta sen toteuttaminen voisi olla vaikeaa.

Partio oli saapunut maastoon kahdeksalta aamulla. Muutamaa tuntia myöhemmin piilossa olevat miehet kuulivat juoksuääniiä ja katkeavien risujen ryskettä. Partiomiehet olivat mahdollisimman hiljaa ja he yrittivät kuunnella ohikulkijoiden puhetta, mutta upseereiden huutamia käskyjä tai sotilaiden kiroilua ei kuulunut, joten miehet eivät tienneet, ohittivatko omat joukot parhaillaan heidän olinpaikkaansa vai olivatko viholliset jo ennättäneet sinne.

Kun lähistöltä ei enää kuulunut ääniä ja ampumistakin kuului enää Suomesta päin, päätti Auvinen tulla esiin piilostaan. Hän työnsi varovaisesti syrjään päälleen laittamansa koivunoksa ja raotti maastoon hyvin sulautuvan sadeviittansa reunaa, jonka alle hän oli kätkeytynyt, ja kurkisti ympärilleen.

Mitään hälyttävää ei näkynyt. Peippo lauloi viereisen kuusen oksalla ja toinen vastasi jossakin sivummalla. Mikään ei näyttänyt pelästyttävän lintuja, eikä maastokaan ollut vaurioitunut tykkitulessa tai muutenkaan taistelujen melskeissä, joten Auvinen päätteli taistelujen olleen jossakin sivummalla.

Taponen kuuli Auvisen tulevan esiin piilostaan, joten hänkin työnsi päänsä näkyviin.

- Onko vaara ohi? Taponen kuiskasi.
- Eihän se sodassa koskaan ole, mutta ei täällä ryssiä näy.

Kokko ja Sundqvist kuulivat kuiskaamisen, joten hekin tulivat piiloistaan.

– Helvetti, että minä pelkäsin, Sundqvist sanoi totisena.

– Mitä? Tapola kysyi.

– Pelkäsin että omat joukkomme jäävät tänne asemiin ja ryssät ampuvat niitä tykillä. Kranaatit olisivat voineet osua tännekin.

– Kyllä tästä jotakin joukkoja ohi rymisteli, Auvinen myönsi,

– mutta vaikea sanoa ketä.

Miehet katselivat ympärilleen ja kuuntelivat. Lähitienoo tuntui olevan tyhjää ihmisistä.

– Mitä nyt tehdään? Taponen kysyi. – Jäädäänkö tähän, vai menemmekö muualle?

– Ollaan yön yli tässä. Odotetaan että ryssät ehtivät pidemmälle, ettei heti törmätä niihin.

– Tuskin ne yhdessä ketjussa etenee, Kokko mietti. – Onhan meikäläisilläkin takamaastossa miehiä, joten kyllä täälläkin rysiä riittää Siperiaan saakka.

– Varmasti riittää, Auvinen myönsi hiljaa, – ja jos emme ole varovaisia, niin ne vievät meidätkin Siperiaan, jos saavat elävänä kiinni.

Taponen katseli ympärilleen.

– Ei kai tässä muuta voida kuin tehdä olomme kotoisaksi, hän sanoi sitten ja istui sammaloituneen kiven päälle.

Muutkin katselivat itselleen sopivaa istumapaikkaa.

– Mitenhän tämä loppuu, Kokko huokaisi. – Solmitaanko rauha vai tuleeeko turpaan ja miten pahasti?

Auvinen katseli ympärilleen, mutta kun tienoo oli yhä rauhallinen, hän totesi:

– Vaikka suomalaiset haluaisivatkin lopettaa tappelun, pitää siihen suostua myös ryssien ja saksalaisten. Suomessa on niin paljon saksalaisia joukkoja, etteivät ne anna Suomen tehdä erillisrauhaa ryssien kanssa.

– Niin kai se on, Kokko myönsi. – Sodan loppuminen luhistaisi koko Saksan pohjoisen rintaman. Eivät he pystyisi sotaa käymään pelkästään Norjasta käsin.

– Sota on aina mutkikas juttu, Auvinen mietti.

– Enpä tiedä, Taponen totesi. – Sehän se voittaa, joka tappaa enemmän ja hyökkää pidemmälle.

– Tulisivat sakemannit avuksemme, jos kerta eivät anna meidän lopettaa sotaa, Sundqvist sanoi.

– Niillä on riittävästi puuhaa omalla rintamallaankin ryssiä vastaan, Auvinen totesi. – Nyt vielä länsiliittoutuneet aiheuttavat niille lisää ongelmia Ranskaan tekemällään maihinnousulla.

– Eipä tässä sitten ole muuta vaihtoehtoa kuin pysäyttää ryssien eteneminen, Kokko sanoi, – ja toivoa, että Saksa hoitaa oman osuutensa sodassa pitämällä myös ryssät kurissa sekä amerikkalaiset ja englantilaiset aisoissa.

– Kuunnelkaa, Auvinen sanoi hiljaa.

Miehet vaikenivat ja alkoivat kuunnella ja tähystää ympärilleen. Metsä ei rasahdellut vihollisen jalkojen alla, eikä muita ihmisiä näkynyt.

– Kuulitko jotakin? Taponen kysyi lopulta.

– Tieltä kuuluu meteliä.

Miehet katsoivat Viipuri–Kivennapa-maantielle päin, aivan kuin se olisi helpottanut kuuntelemista.

– Kyllä sieltä moottorin ujellusta kuuluu, Kokko myönsi.

– Ovatkohan ryssiä?

– Meikäläiset ovat ohittaneet paikan jo aikoja sitten, Auvinen tuumi. – Kyllä ne naapureita ovat.

– Telaketjut kitisevät ja moottori ulvoo, Taponen totesi.

– Hyökkäysvaunuja siellä menee.

Miehet kuuntelivat voimistuvaa moottorin ääntä.

– Ainakin kolme, Kokko laski. – Menevät Viipuria kohti.

– Lähdetään lähemmäksi tietä kuuntelemaan, Auvinen määräsi. – Tiedustelemaanhan me tänne tulimme.

– Mennään vaan, Taponen myöntyi. – Samahan se on, missä sodassa aikansa kuluttaa.

Muut vilkaisivat Taposta, mutta eivät sanoneet mitään.

Miehet keräsivät nopeasti varusteensa ja lähtivät kävelemään tietä kohti. He varoivat pitämästä meteliä ja samalla tähystivät valppaasti ympärilleen vihollisjoukkojen varalta.

– Ei mennä näköetäisyydelle, Auvinen sanoi hetken kävelyn jälkeen. – Suoritetaan nyt vain kuulotiedustelua.

Miehet löysivät sopivan kuuntelupaikan. Maasto oli melko avointa tielle saakka, joten lähemmäksi ei enää kannattanut mennä paljastumisen pelossa. Matkaa oli kuitenkin niin paljon, ettei tiellä liikkujia näkynyt, mutta kuuluvuus oli hyvä.

– Tieltä kuuluu marssimisen ääntä, Sundqvist totesi mentyään makaamaan kiven taakse.

– Taitaa mennä enemmänkin porukkaa, Auvinen vahvisti istuuduttuaan sammaloituneelle mättäälle, – komppaniasta ei lähde tuollainen meteli.

Muutkin miehet etsivät sopivaksi katsomansa istuin- tai makuupaikan ja kuuntelivat totisina.

– Kyllä siellä useita satoja ukkoja marssii, Kokko lopulta sanoi. – Monta komppaniaa, kenties jopa pataljoona.

– Eivät rämmi edes metsiä pitkin, Auvinen totesi. – Marssivat tietä myöten niin kuin paraatimarssilla olisivat.

– Kunpa ei olisi paraatimarssi Viipuriin, Taponen huokaisi.

– Menehän ne niin pitkälle kuin päästetään, Auvinen sanoi.

– Tuleekohan siitä suurikin taistelu? Sundqvist mietti.

– Mistä?

– Viipurista.

– Luulenpa, että meikäläiset ovat jo vetäytyneet sieltä, Auvinen totesi. – Meikäläiset eivät ole tottuneita kaupunkisotaan, joten paremmat asemat ovat Viipurin takana.

– Valloitimmehan me hyökkäyssodassa Petroskoin, Sundqvist intti, – ja muitakin pienempiä kaupungeja.

– Ryssät pistivät niistä aluksi hanttiin, mutta perääntyivät sitten, etteivät jäisi saarroksiin.

– Viipurin menetys olisi vanjoille suuri propagandavoitto, Kokko totesi.

– Niin, Auvinen myönsi, – mutta parempi menettää Viipuri kuin koko maa.

– Ollaan hiljempaa, Kokko kuiskasi, – jos ryssät kuulevat niin meille tulee kusiset oltavat.

– Eivät ne meitä tänne saakka kuule, Auvinen totesi. – Pitävät kulkiessaan niin suurta meteliä, etteivät kuule omia ajatusiaan.

– Tuskin ryssät edes paljoa ajattelevat, Taponen murahti, – tekevät vain mitä käsketään ja senkin mieluummin laiskasti.

– Kyllä ne sotahommissa näyttävät olevan liiankin ahkeria, Auvinen sanoi. – Satoja vuosia rääkänneet meidänkin kansamme.

– Nyt sieltä tulee autoja, Kokko ilmoitti.

Miehet hiljentyivät kuuntelemaan. Kuorma-autojen ulina voimistui ja pian miehet kuulivat autojen moottoreiden metelöivän raskaiden kuormien takia.

– Taitavat vetää perässään tykkejä, Auvinen mietti. – Joutuvat kiskomaan pehmeällä tiellä niitä tosissaan.

– Siltähän tuo kuulostaa, Taponen myönsi. – Nyt olisi tiellä pommituskoneillemme maaleja.

– Ei vähäisiä koneitamme joka paikkaan riitä.

– Antaisi sakemannit nyt sitä aseveliapua, Kokko totesi.

– Taitaa niilläkin olla jo pulaa lentokoneista ja muustakin kalustosta.

Miehet kuuntelivat, kuinka raskaasti lastatut kuorma-autot jurrasivat tiellä. Autojen ohitettua partiomiehet seurasi muutama minuutin tauko, kunnes autojen ääni alkoi kuulua jälleen.

– Ryssillä tuntuu kalustoa riittävän, Auvinen totesi hiljaa.

– Ihmekös tuo, Taponen vastasi, – kun voivat Uralin takana

rauhassa valmistaa niitä. Sinne asti eivät saksalaistenkaan lentokoneet yllä.

– Lisäksi amerikkalaiset toimittavat niitä lisää, Sundqvist totesi katkerasti, – niin kuin muutakin kalustoa.

– Helppo se olisi meidänkin sotia, Taponen sanoi, – jos saksalaiset antaisivat meille niin paljon tavaraa kuin tarvitsemme.

– Taitaa saksalaisten tehtaat olla huonossa kunnossa liittoutuneiden pommitusten jäljiltä, vaikka eivät sitä myönnäkään, Auvinen tuumi.

Kuorma-autojen tullessa kohdalle miehet kuulivat niiden äänistä, etteivät ne olleet niin raskaasti lastattuja kuin aiemmat.

– Kuljettavatkohan tavaraa, vai istuuko autojen lavoilla ukkoja, Kokko mietti.

– Eipä sitä voi äänestä kuulla, Auvinen totesi. – Tuskin ryssät päästävät sotilaita lavalle istumaan, joten eiköhän siellä tavaraa ole.

Miehet kuuntelivat pitkän autokolonnan menoa. Jotkin autot kuuluivat olevan raskaammin lastattuja, joten miehet arvelivat niiden kuljettavan tykinkranaatteja.

Kolonnan mentyä ohi Auvinen vilkaisi miehiä.

– Palataan piiloutumispaikkaan yöpymään, hän sitten sanoi. – Tullaan aamulla takaisin.

– Tuskin tässäkin liikenteen meteli meitä valvottaisi, Kokko totesi, – mutta aikaisempi paikka lienee turvallisempi.

– Niin, Auvinen myönsi. – Joku ryssien upseeri saa päähänsä tarkistaa tien tuntumassa olevat alueet, ja ne tulevatkin pidemmälle ja näkevät meidät.

– Pidetään silti silmämme auki, Taponen kehotti. – Vaikka äskeisellä paikalla ei vanjoja näkynytäkään, voi siellä niitä nyt olla.

Miehet nousivat ylös makuu- ja istumapaikoiltaan, vilkaisivat vielä ympärilleen ja lähtivät kävelemään aiempaan olinpaikkaansa. Viimeisenä marssinut Kokko kääntyi vielä katsomaan tielle, mutta ei sieltä rynninyt partion perään ketään.